

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΥΓΚΥΡΙΑΣ

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2008

- A. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΚΛΙΜΑ (ΕΛΛΑΔΑ – ΕΥΡ. ΕΝΩΣΗ – ΕΥΡΩΖΩΝΗ)**
- B. ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ –ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ –ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ – ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ**
- Γ. ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΗ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ (ΕΛΛΑΔΑ – ΕΥΡ. ΕΝΩΣΗ – ΕΥΡΩΖΩΝΗ)**

4 Δεκεμβρίου 2008

Το IOBE διεξάγει κάθε μήνα από το 1981 Έρευνες Οικονομικής Συγκυρίας στις επιχειρήσεις στους τέσσερις τομείς της οικονομίας και, από τον Μάιο του 2008, και στους καταναλωτές. Οι έρευνες αποτελούν μέρος του κοινού εναρμονισμένου προγράμματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης (DG ECFIN) και τα αποτελέσματά τους χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό του δείκτη οικονομικού κλίματος σε Ελλάδα και στις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες, ενώ δημοσιεύονται αναλυτικά στις εκδόσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι αναλύσεις που δημοσιεύονται κάθε μήνα με τη μορφή αυτής της έκδοσης στηρίζονται στα πρωτογενή, αναλυτικά στοιχεία για πάνω από 1000 επιχειρήσεις και αντιπροσωπευτικό δείγμα 1500 καταναλωτών, όπως προκύπτουν από τις έρευνες που διεξάγει αποκλειστικά και μόνο το IOBE για την Ελλάδα για λογαριασμό της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Επόμενο δελτίο συγκυρίας: **12 Ιανουαρίου 2008**

A. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΚΛΙΜΑ: ΕΕ-27, ΕΥΡΩΖΩΝΗ, ΕΛΛΑΔΑ

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2008

α) Ε.Ε.-27 – Ευρωζώνη: Σε χαμηλά επίπεδα το οικονομικό κλίμα σε ΕΕ-27 και Ευρωζώνη

Ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος τον Νοέμβριο σημειώνει νέα ισχυρή υποχώρηση, τόσο στην **Ευρωπαϊκή Ένωση** όσο και την **Ευρωζώνη**, συνεχίζοντας την πτωτική πορεία των προηγούμενων μηνών. Συγκεκριμένα, υποχωρεί κατά 6,7 μονάδες στην ΕΕ και κατά 5,1 μονάδες στην Ευρωζώνη και διαμορφώνεται στις 70,5 και 74,9 μονάδες αντίστοιχα, τη χαμηλότερη τιμή του για την ΕΕ από τον Ιανουάριο του 1985 και για την Ευρωζώνη από τον Αύγουστο του 1993. Η επιδείνωση των επιχειρηματικών προσδοκιών αντανακλά μια γενικευμένη δυσaréσκεια σε όλους τους τομείς. Στη **Βιομηχανία**, ο δείκτης υποχωρεί αισθητά και στις δύο ζώνες, ενώ και ο δείκτης προσδοκιών στις **Υπηρεσίες** καταγράφει νέα ιστορικά χαμηλά από την καθιέρωσή του προ δώδεκα ετών. Στο **Λιανικό Εμπόριο** οι προσδοκίες περιορίζονται περαιτέρω στην ΕΕ, ενώ παραμένουν στα ίδια χαμηλά επίπεδα στην Ευρωζώνη, ενώ στις **Κατασκευές** σημειώνεται σημαντική μείωση 4 μονάδων και στις δύο ζώνες. Τέλος, η **καταναλωτική εμπιστοσύνη**, δεν μεταβάλλεται ιδιαίτερα και παραμένει έτσι σε πολύ χαμηλά επίπεδα σε σύγκριση με τον μακροχρόνιο μέσο όρο της.

Αναλυτικότερα:

- Στη **Βιομηχανία** ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών υποχώρησε τον Νοέμβριο κατά έξι και επτά μονάδες σε ΕΕ και Ευρωζώνη και διαμορφώθηκε στις -25 και στις δύο ζώνες. Όλα τα επιμέρους στοιχεία του δείκτη επιδεινώνονται: οι εκτιμήσεις για τα *επίπεδα των παραγγελιών* υποχωρούν έντονα κατά 9 μονάδες, ενώ αντίστοιχα περιορίζονται και οι προβλέψεις για την *εξέλιξη της παραγωγής*. Τα παραπάνω έχουν ως συνέπεια την ενίσχυση των *αποθεμάτων*, καθώς οι εκτιμήσεις των επιχειρήσεων για το ύψος τους είναι τώρα ελαφρώς δυσμενέστερες.
- Στις **Υπηρεσίες**, ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών περιορίζεται κατά 7 και 5 μονάδες σε ΕΕ και Ευρωζώνη, σε ιστορικά χαμηλά επίπεδα, στο -17 και -12 αντίστοιχα. Οι εκτιμήσεις των επιχειρήσεων για την *τρέχουσα δραστηριότητά τους* υποχωρούν κατά 8 και 7 μονάδες σε ΕΕ και Ευρωζώνη, ενώ δυσμενείς είναι και οι εκτιμήσεις για την *πορεία της ζήτησης* οι οποίες περιορίζονται επίσης σημαντικά. Το πλέον ανησυχητικό για τον τομέα πάντως είναι ότι δεν αναμένεται σύντομα ανάκαμψη, καθώς οι προβλέψεις για την *εξέλιξη της ζήτησης* το επόμενο διάστημα περιορίζονται κατά 7 και 4 μονάδες σε ΕΕ και Ευρωζώνη.
- Στο **Λιανικό Εμπόριο** οι προσδοκίες υποχωρούν ελαφρά, ηπιότερα σε σχέση με τους άλλους τομείς, στην ΕΕ και παραμένουν σταθερές στην Ευρωζώνη, στις -18 και -13 μονάδες αντίστοιχα. Από τα επιμέρους στοιχεία του δείκτη, οι εκτιμήσεις για την

τρέχουσα πορεία των πωλήσεων επιδεινώνονται οριακά στην ΕΕ, ενώ παρουσιάζουν βελτίωση στην Ευρωζώνη. Οι εκτιμήσεις για το επίπεδο των αποθεμάτων καταγράφουν επίσης οριακή βελτίωση, όμως και εδώ οι προσδοκίες για την εξέλιξη *των πωλήσεων τους επόμενους μήνες* είναι αρνητικές και διαμορφώνονται κατά 4 μονάδες χαμηλότερα. Πάντως ο τομέας του Λιανικού Εμπορίου φαίνεται να επηρεάζεται λιγότερο αυτόν τον μήνα από τη γενική δυσαρέσκεια στους κλάδους της οικονομίας.

- Νέα πτώση των προσδοκιών καταγράφεται στις **Κατασκευές**, με το δείκτη επιχειρηματικών προσδοκιών να περιορίζεται κατά 4 μονάδες και στις δύο ζώνες (-29 και -24 σε ΕΕ και Ευρωζώνη). Οι προβλέψεις των επιχειρήσεων για το *επίπεδο των εργασιών* τους εξασθενούν κατά περίπου 5 μονάδες, εξέλιξη που εκτιμάται ότι θα πλήξει την *απασχόληση* στον κλάδο, καθώς οι προβλέψεις για την εξέλιξη της είναι δυσμενέστερες σε σχέση με τον προηγούμενο μήνα.
- Ο **Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης** υποχωρεί τον Νοέμβριο, αλλά οριακά σε σχέση με τον προηγούμενο μήνα, στις -24 και -25 μονάδες αντίστοιχα σε ΕΕ και Ευρωζώνη. Οι προβλέψεις των καταναλωτών για την *οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού τους* παραμένουν μεν απαισιόδοξες, καταγράφουν όμως οριακή άνοδο και στις δύο ζώνες. Ελαφρά βελτίωση, κατά μία μονάδα, σημειώνουν και αρνητικές προσδοκίες για την *οικονομική κατάσταση της χώρας το επόμενο διάστημα*. Η πτώση του δείκτη καταναλωτικής οφείλεται επομένως προέρχεται από τις έντονα απαισιόδοξες προβλέψεις για την *εξέλιξη της ανεργίας*.
- Τέλος, ο Δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών στις **Χρηματοοικονομικές Υπηρεσίες** καταγράφει νέο ιστορικό χαμηλό στη δίχρονη πορεία του, τόσο στην ΕΕ, όσο και την Ευρωζώνη (στις -4 και -5 μονάδες αντίστοιχα), αντανakλώντας ασφαλώς την εικόνα της τρέχουσας κρίσης της διεθνούς οικονομίας, η οποία εκπορεύεται άλλωστε από τον συγκεκριμένο τομέα. Στις επιμέρους παραμέτρους, οι εκτιμήσεις των επιχειρήσεων για την *τρέχουσα εξέλιξη της ζήτησης* υποχωρούν κατά 21 και 23 μονάδες σε ΕΕ και Ευρωζώνη αντίστοιχα. Έντονη είναι η πτώση των προσδοκιών για τη *μελλοντική εξέλιξη της ζήτησης*, με τη μεγαλύτερη να καταγράφεται στις εκτιμήσεις για την *επιχειρηματική δραστηριότητα του τελευταίου τριμήνου*, η οποία φθάνει τις 23 και 27 μονάδες αντίστοιχα σε ΕΕ και Ευρωζώνη.

Σε όλες τις χώρες ανεξαιρέτως καταγράφεται επιδείνωση του κλίματος. Στα μεγαλύτερα κράτη, εντονότερη είναι η υποχώρηση του δείκτη στο Ηνωμένο Βασίλειο (-8,8 μονάδες), την Πολωνία (-7 μονάδες), την Γερμανία (-6,3 μονάδες) και την Ολλανδία (-5,4 μονάδες), ενώ πιο ήπια πτώση καταγράφεται στη Γαλλία (-1,3 μονάδες), την Ιταλία (-1,2 μονάδες) και την Ισπανία (-2,8 μονάδες). Στην Ελλάδα, ο δείκτης υποχωρεί κατά 6,2 μονάδες, επίδοση που φέρνει τη χώρα στη 18^η θέση ανάμεσα στα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κράτη, με την Ουγγαρία να καταλαμβάνει τη δυσμενέστερη θέση, παρουσιάζοντας τον Νοέμβριο τη χαμηλότερη τιμή του δείκτη πανευρωπαϊκά (44,7 μονάδες).

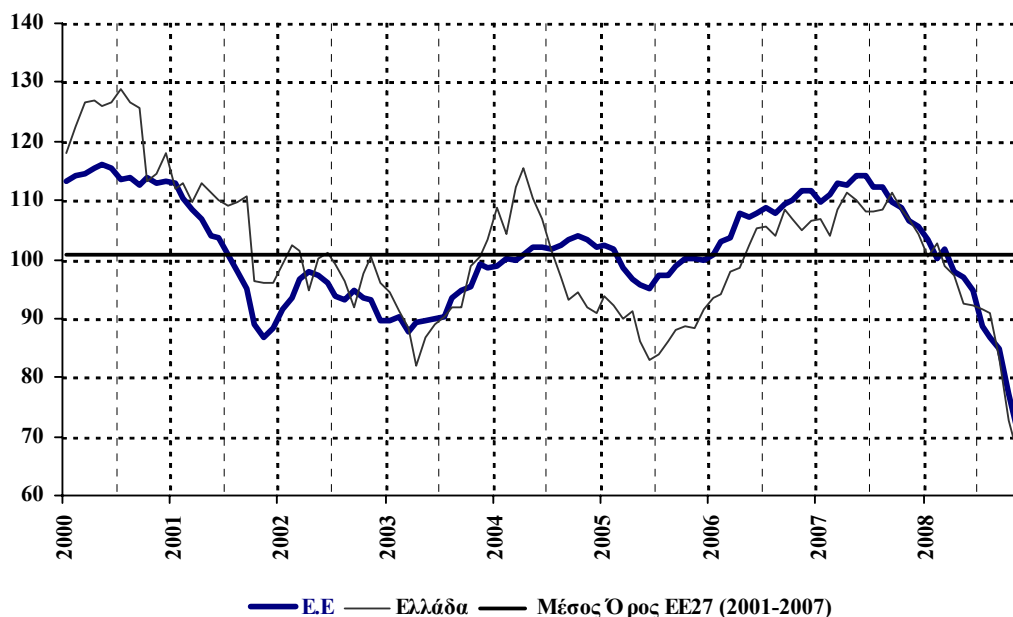
Πίνακας 1: Δείκτες Οικονομικού Κλίματος (1990-2007=100, εποχικά εξομαλυμένα στοιχεία)

	2001-2008			Μ.Ο έτους								
	Μ.Ο.	Max	Min	2003	2004	2005	2006	2007				
ΕΕ-27	100,8	114,1 Μαι-07	70,5 Νοέ-08	92,3	101,8	98,6	107,5	110,8				
Ευρωζώνη	99,6	112,0 Ιαν-01	74,9 Νοέ-08	92,5	98,7	97,4	106,3	108,4				
Ελλάδα	99,9	115,4 Απρ-04	66,7 Νοέ-08	92,4	102,2	88,6	102,3	108,0				
2007												
	I	Φ	Μ	Α	Μ	Ι	Ι	Α	Σ	Ο	Ν	Δ
ΕΕ-27	109,7	111,0	112,9	112,5	114,1	114,1	112,3	112,2	109,8	108,8	106,6	105,8
Ευρωζώνη	108,6	109,0	110,6	110,4	111,6	111,1	110,4	109,4	106,3	105,4	104,1	103,4
Ελλάδα	106,9	104,1	108,3	111,2	109,9	108,1	108,2	108,3	111,2	108,6	106,8	104,3
2008												
	I	Φ	Μ	Α	Μ	Ι	Ι	Α	Σ	Ο	Ν	Δ
ΕΕ-27	103,3	100,2	101,9	98,0	97,1	94,6	88,8	86,7	84,9	77,2	70,5	
Ευρωζώνη	101,7	100,2	99,6	97,1	97,6	94,8	89,5	88,5	87,5	80,0	74,9	
Ελλάδα	100,6	102,7	98,9	97,4	92,4	92,2	91,6	90,8	83,4	72,9	66,7	

Σημείωση: Ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος (1990-2006=100) υπολογίζεται με βάση τους επιμέρους Δείκτες Επιχειρηματικών Προσδοκιών στη Βιομηχανία, τις Κατασκευές, το Λιανικό Εμπόριο και τις Υπηρεσίες, καθώς και το Δείκτη Εμπιστοσύνης στους Καταναλωτές.

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, DG Ecfín

Διάγραμμα 1: Δείκτες Οικονομικού Κλίματος Ε.Ε-27 και Ελλάδα (1990-2007=100, εποχικά εξομαλυμένα στοιχεία)

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, DG Ecfín

β) Ελλάδα: Σε ιστορικά χαμηλά επίπεδα ο δείκτης οικονομικού κλίματος

Ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος στην Ελλάδα υποχωρεί, για ένατο συνεχή μήνα, ακολουθώντας στενά την πανευρωπαϊκή τάση υποχώρησης. Ο δείκτης διαμορφώνεται πλέον στις 66,7 μονάδες από τις 72,9 μονάδες τον Οκτώβριο, καταγράφοντας έτσι νέο χαμηλό ρεκόρ, όπως άλλωστε συμβαίνει και σε αρκετές χώρες της ΕΕ. Ισπανία, Ην. Βασίλειο, αλλά και Δανία Ολλανδία, είναι ορισμένες μόνο από τις χώρες όπου σημειώνεται ιστορικό χαμηλό τον Νοέμβριο. Στην Ελλάδα, όλοι οι δείκτες στους επιμέρους τομείς της οικονομίας υποχωρούν, ενώ ελαφρά βελτίωση σε σχέση με τα πολύ χαμηλά επίπεδα του Οκτωβρίου, παρουσιάζει η καταναλωτική εμπιστοσύνη. Από την άλλη πλευρά, συνέπεια της συνεχούς υποχώρησης της ζήτησης στο σύνολο της οικονομίας είναι και η διαμόρφωση αποπληθωριστικών προσδοκιών για το επίπεδο των τιμών, στους περισσότερους κλάδους της εγχώριας οικονομίας, γεγονός που αναμένεται και από την πλευρά των καταναλωτών. Αναλυτικότερα:

- στη **Βιομηχανία**, οι προβλέψεις για την πορεία της παραγωγής και της ζήτησης υποχωρούν έντονα, με τα αποθέματα όμως να περιορίζονται, έστω και οριακά.
- στις **Υπηρεσίες** εξασθενούν οι θετικές εκτιμήσεις για την πορεία των εργασιών των επιχειρήσεων και την τρέχουσα ζήτηση, ενώ αποκλιμακώνονται έντονα και οι προβλέψεις για την εξέλιξη της βραχυχρόνια.
- στο **Λιανικό Εμπόριο** οι εκτιμήσεις για τις τρέχουσες πωλήσεις υποχωρούν, όπως συμβαίνει άλλωστε και με τις προβλέψεις για την εξέλιξη τους επόμενους μήνες βραχυχρόνια, με τα αποθέματα όμως να παραμένουν στα ίδια επίπεδα.
- στις **Κατασκευές** το επίπεδο του προγράμματος εργασιών κρίνεται χαμηλό, ενώ δυσμενείς είναι και οι προβλέψεις για την απασχόληση του κλάδου.
- Αντίθετα με τους επιχειρηματικούς τομείς, η **Καταναλωτική εμπιστοσύνη**, φαίνεται να ανακόπτει τη συνεχή πτωτική πορεία των τελευταίων μηνών και να σταθεροποιείται – οριακή βελτίωση - στα χαμηλά επίπεδα του προηγούμενου μήνα. Όπως και στις υπόλοιπες χώρες της Ευρωζώνης οι μεν προβλέψεις για την οικονομική κατάσταση έχοντας προσεγγίσει ήδη πολύ χαμηλά επίπεδα παραμένουν αμετάβλητες ή και βελτιώνονται ελαφρά, οι προβλέψεις για την ανεργία όμως είναι οριακά δυσμενέστερες.

Στις επόμενες ενότητες ακολουθούν οι αναλυτικές εξελίξεις ανά τομέα.

B. ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ - ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ - ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ - ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2008

1. ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ: Σε πολύ χαμηλά επίπεδα οι επιχειρηματικές προσδοκίες

Ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στη **Βιομηχανία** σημειώνει νέα έντονη υποχώρηση τον Νοέμβριο, φθάνοντας τις 76,8 μονάδες από τις 83,9 μονάδες τον Οκτώβριο, καταγράφοντας ιστορικά χαμηλό ρεκόρ της τελευταίας δεκαπενταετίας. Η εξέλιξη αυτή σαφώς εντάσσεται στη γενική τάση υποχώρηση των αντίστοιχων δεικτών στο σύνολο της ευρωπαϊκής βιομηχανίας, καθώς εκτός από την Ελλάδα, ιστορικό χαμηλό στη Βιομηχανία σημειώνεται στη Φινλανδία, Σλοβενία, Ουγγαρία και Λουξεμβούργο, ενώ σε όλες τις χώρες ο δείκτης προσεγγίζει πολύ χαμηλά επίπεδα. Οι συνέπειες της δυσμενούς διεθνούς συγκυρίας και η αναμενόμενη επιβράδυνση ή/και ύφεση αρκετών οικονομιών αντανακλάται έτσι στις επιχειρηματικές προσδοκίες στον τομέα αυτόν, με την ελληνική βιομηχανία να μην διαφοροποιείται από τη γενική εικόνα. Αναλυτικότερα:

α) Σημαντικά αποδυναμωμένες είναι οι προβλέψεις για την εξέλιξη της παραγωγής τους προσεχείς 3-4 μήνες. Το ισοζύγιο απαντήσεων γίνεται μάλιστα αρνητικό τον Νοέμβριο και διαμορφώνεται στο -9 από το +5 του Οκτωβρίου, γεγονός που σημαίνει ότι υπερτερούν όσοι δηλώνουν ότι πρόκειται να περιορίσουν την παραγωγή τους στο επόμενο διάστημα.

β) Οι προβλέψεις για την παραγωγή επηρεάζονται κυρίως από τις αρνητικές εκτιμήσεις για το επίπεδο των παραγγελιών και της ζήτησης, με το αρνητικό καθαρό ισοζύγιο των προηγούμενων μηνών να «βαθαίνει» ακόμη περισσότερο τον Νοέμβριο, καταγράφοντας πτώση 9 μονάδων σε σχέση με τον Οκτώβριο: σχεδόν τέσσερις στις εννέα επιχειρήσεις εκτιμούν ότι οι τρέχουσες παραγγελίες είναι χαμηλότερες από το κανονικό για την εποχή.

γ) Την ίδια πτωτική τάση ακολουθούν και οι εκτιμήσεις για τις παραγγελίες και τη ζήτηση εξωτερικού, με το ποσοστό εκείνων που εκτιμούν ότι οι παραγγελίες από το εξωτερικό είναι χαμηλές για την εποχή να διευρύνεται περαιτέρω τον Νοέμβριο, στο 42% (από 36% τον Οκτώβριο). Δυσμενείς είναι και οι προβλέψεις για τις εξαγωγές των επιχειρήσεων τους επόμενους μήνες, με το ποσοστό των επιχειρήσεων που αναμένει υποχώρηση να υπερτερεί πλέον έναντι όσων αναμένουν άνοδο και το σχετικό ισοζύγιο να διαμορφώνεται στο -1 (από +10 τον προηγούμενο μήνα).

β) Από την άλλη πλευρά, τα αποθέματα έτοιμων προϊόντων εκτιμώνται από τις περισσότερες επιχειρήσεις ως «κανονικά» για την εποχή. Έτσι, το σχετικό ισοζύγιο βελτιώνεται στις +21 μονάδες από τις +24 τον περασμένο μήνα.

ε) Παρά τις αρνητικές εκτιμήσεις για τη ζήτηση και την παραγωγή, το ποσοστό χρησιμοποίησης του εργοστασιακού δυναμικού δεν μεταβάλλεται σημαντικά, παραμένοντας τον Νοέμβριο στο 75% (από 75,2% τον Οκτώβριο). Εξάλλου, και οι μήνες εξασφαλισμένης παραγωγής δεν επηρεάζονται ιδιαίτερα, παραμένοντας σταθερά στους πέντε. Οι δύο αυτοί

δείκτες είναι αρκετά ισχυροί ως ενδείξεις για την εικόνα της βιομηχανίας, καθώς αντανακλούν πραγματικά μεγέθη δραστηριότητας, σε σχέση με τις προβλέψεις οι οποίες διέπονται από αυξημένο βαθμό αβεβαιότητας και επηρεάζονται και από ένα γενικότερο κλίμα απαισιοδοξίας ενδεχομένως.

στ) Οι δυσμενείς συνθήκες πλήττουν έντονα τις προοπτικές για την απασχόληση, με τις απαισιοδοξες επιχειρήσεις, όσες δηλαδή αναμένουν μείωση της απασχόλησης να υπερβαίνουν σημαντικά όσες αναμένουν αύξηση τους προσεχείς μήνες. Έτσι, το ισοζύγιο των σχετικών προβλέψεων υποχωρεί περαιτέρω τον Νοέμβριο, στο -21 (-13 τον Οκτώβριο), αφού το ¼ των επιχειρήσεων προβλέπει μείωση της απασχόλησης.

ζ) Οι επιχειρήσεις διατυπώνουν για τέταρτο διαδοχικό μήνα και κατά πλειονότητα προβλέψεις μείωσης των τιμών των προϊόντων τους. Το σχετικό ισοζύγιο διαμορφώνεται στις -5 μονάδες, με εκείνους επομένους που προβλέπουν υποχώρηση των τιμών να υπερτερούν έναντι όσων δηλώνουν το αντίθετο.

Πίνακας 2: Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στη Βιομηχανία

		2001-2007			Μ.Ο έτους						
		Μ.Ο.	Max	Min	2003	2004	2005	2006	2007		
Βιομηχανία (1996-2006=100)		99,6	109,5	76,8	97,9	99,1	92,6	101,5	102,8		
			<i>Απρλ-07</i>	<i>Νοέμ-08</i>							
2007											
I	Φ	M	A	M	I	I	A	Σ	O	N	Δ
101,3	100,9	105,1	109,5	106,6	103,1	101,6	102,4	104,9	100,1	100,5	97,5
2008											
I	Φ	M	A	M	I	I	A	Σ	O	N	Δ
99,2	97,8	99,4	101,4	99,2	96,0	93,7	93,9	92,2	83,9	76,8	

Σημείωση: Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών υπολογίζεται με βάση τις προοπτικές για την παραγωγή, τις εκτιμήσεις για το ύψος των αποθεμάτων και τις εκτιμήσεις για τη συνολική ζήτηση.

Πηγή: IOBE

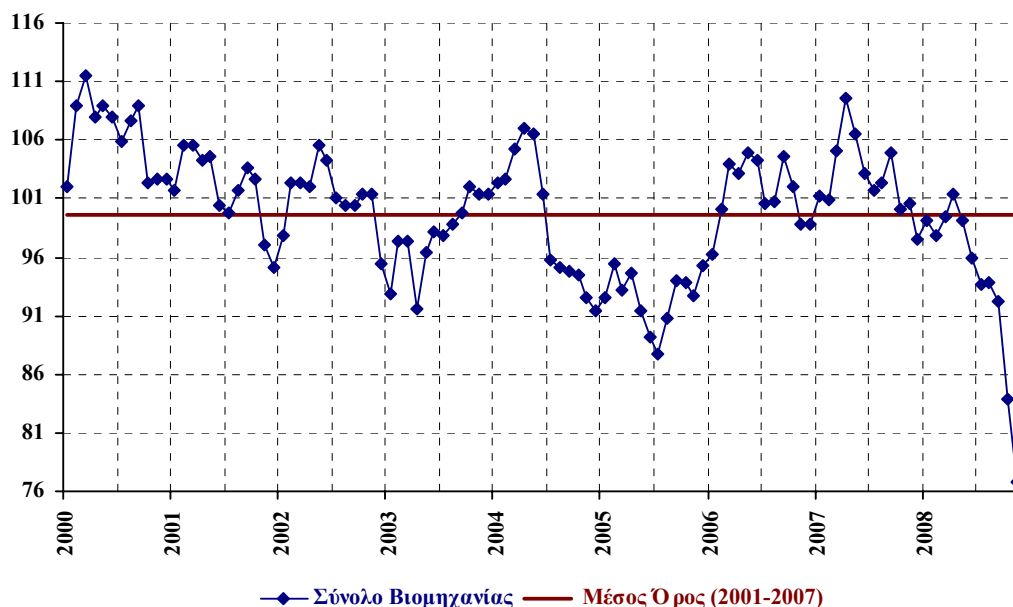
Οι εξελίξεις στις επιμέρους κατηγορίες αγαθών της Βιομηχανίας δεν είναι ομοιόμορφες όπως άλλωστε συνέβαινε και τον προηγούμενο μήνα, μιας και είναι δυσμενέστερες στα Καταναλωτικά και τα Ενδιάμεσα αγαθά, αλλά ανοδικές στα Κεφαλαιουχικά Αγαθά. Αναλυτικότερα:

Στα **Καταναλωτικά Αγαθά**, ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών υποχωρεί εκ νέου τον Νοέμβριο, στις 81,6 μονάδες από τις 89,1 μονάδες τον προηγούμενο μήνα, καταγράφοντας έτσι τη χαμηλότερη επίδοση της τελευταίας δεκαπενταετίας. Η διευρυμένη δυσαρέσκεια αποτυπώνεται στα περισσότερα μεγέθη του κλάδου, με εξαίρεση το επίπεδο των αποθεμάτων, όπου πληθαίνουν οι επιχειρήσεις που εκτιμούν σταθερότητα σε φυσιολογικά επίπεδα, αλλά και τις τρέχουσες πωλήσεις, οι οποίες εκτιμώνται ελαφρώς ανοδικές σε σχέση με τον Οκτώβριο. Από τα υπόλοιπα στοιχεία ωστόσο, η απαισιοδοξία διέπει τις εκτιμήσεις για τις παραγγελίες και τη ζήτηση, με το σχετικό ισοζύγιο σημειώνει πτώση 12 μονάδων και να διαμορφώνεται στο -

26, ενώ πτωτική είναι και η πορεία των εκτιμήσεων για τις παραγγελίες από το εξωτερικό. Ιδιαίτερα δυσμενείς είναι οι προβλέψεις για την εξέλιξη της παραγωγής, με το ¼ των επιχειρήσεων να αναμένει πλέον πτώση (14% το αντίστοιχο ποσοστό τον Οκτώβριο), γεγονός που επηρεάζεται άλλωστε και από τις προβλέψεις για τις πωλήσεις τους προσεχείς μήνες, αλλά και τις προοπτικές των εξαγωγών. Στο ίδιο αρνητικό κλίμα εξάλλου κινούνται και οι προβλέψεις για την απασχόληση του κλάδου, όπου μόλις το 3% των επιχειρήσεων αναμένει άνοδο. Συνέπεια των παραπάνω εξελίξεων είναι βεβαίως να διατυπώνονται προβλέψεις για περαιτέρω αποκλιμάκωση των τιμών του κλάδου.

Διάγραμμα 2: Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στη Βιομηχανία (1996-2006=100)

Πηγή: IOBE

Στα **Κεφαλαιουχικά Αγαθά**, σε αντίθεση με το σύνολο του τομέα, ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών βρίσκεται σε συγκρατημένα ανοδική τροχιά, φθάνοντας τις 93,6 μονάδες τον Νοέμβριο, από τις 91,8 μονάδες τον προηγούμενο μήνα. Δύο αντίρροπες τάσεις φαίνεται να επικρατούν στον κλάδο. Από τη μία πλευρά διατυπώνονται ελαφρώς ανοδικές εκτιμήσεις για την τρέχουσα παραγωγή των επιχειρήσεων, αλλά και τη βραχυπρόθεσμη εξέλιξή της, με αποτέλεσμα να ενισχύονται και οι προβλέψεις για τις πωλήσεις τους προσεχείς μήνες. Ταυτόχρονα το ύψος των αποθεμάτων, κρίνεται ικανοποιητικό από το 6% των επιχειρήσεων, με το 15% να εκτιμά μάλιστα ότι αυτό είναι σε χαμηλότερο από το φυσιολογικό για την εποχή επίπεδο. Στην αντίθετη ωστόσο κατεύθυνση κινούνται τα υπόλοιπα στοιχεία δραστηριότητας, με την απαισιοδοξία να αποτυπώνεται κυρίως στις εκτιμήσεις για τις τρέχουσες πωλήσεις και τις εξαγωγές, σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο. Οριακά δυσμενέστερες εμφανίζονται τον Νοέμβριο και οι εκτιμήσεις για το επίπεδο παραγγελιών και ζήτησης, τόσο εγχωρίως, όσο και από το εξωτερικό, με αποτέλεσμα και οι προβλέψεις για τις εξαγωγές να καταγράφουν έντονη πτώση. Οι αρνητικές αυτές τάσεις, παρά την άνοδο του δείκτη, φαίνεται να πλήττουν έντονα

την απασχόληση, όπου οι προβλέψεις είναι έντονα αρνητικές: το σχετικό ισοζύγιο σημειώνει πτώση 14 ποσοστιαίων μονάδων, φθάνοντας έτσι το -17 τον Νοέμβριο.

Η συνεχής πτώση που καταγράφεται στα **Ενδιάμεσα Αγαθά** από τον Μάιο του τρέχοντος έτους είναι ακόμα πιο δριμεία τον Νοέμβριο, φέρνοντας τον δείκτη σε νέα ιστορικά χαμηλά επίπεδα για τα τελευταία 15 χρόνια, στις 67,3 μονάδες (9 μονάδες χαμηλότερα σε σχέση με τον προηγούμενο μήνα). Η δυσαρέσκεια αποτυπώνεται με ιδιαίτερα έντονο τρόπο στις εκτιμήσεις των παραγγελιών και της ζήτησης, όπου το σχετικό ισοζύγιο βρίσκεται πλέον στις -50 μονάδες (από -37 τον περασμένο μήνα). Έντονη είναι και η υποχώρηση στο προσδοκώμενο επίπεδο παραγωγής, όπου οι μισές επιχειρήσεις προβλέπουν σταθερότητα και το 1/3 προβλέπει μείωση. Τα αποθέματα εμφανίζονται ελαφρώς διογκωμένα σε σχέση με τον Οκτώβριο, με το 1/3 των επιχειρήσεων να τα κρίνει σε υψηλότερα για την εποχή επίπεδα, ενώ δυσοίωνες είναι και οι προβλέψεις σχετικά με τις εξαγωγές, όπου το ισοζύγιο που διαμορφώνεται είναι πλέον αρνητικό, στο -3 (μηδενικό τον περασμένο μήνα). Οι προβλέψεις για την απασχόληση δεν διαφοροποιούνται από την καθολική τάση μείωσης, ενώ και σε αυτόν τον κλάδο επικρατεί τάση αποκλιμάκωσης των τιμών.

2. ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ: Επιδείνωση στις Ιδιωτικές Κατασκευές

Ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις **Κατασκευές** υποχωρεί σημαντικά τον Νοέμβριο και διαμορφώνεται στις 78,7 μονάδες από τις 90,9 μονάδες του προηγούμενου μήνα. Στην εξέλιξη αυτή συμβάλλει η επιδείνωση των προβλέψεων των επιχειρήσεων για το επίπεδο εργασιών τους το επόμενο τρίμηνο, με το σχετικό αρνητικό ισοζύγιο να διευρύνεται στο -30 από τις -26 ποσοστιαίες μονάδες του Οκτωβρίου, ενώ ταυτόχρονα εντείνονται οι δυσμενείς προβλέψεις για την απασχόληση του κλάδου, όπου το 1/3 των επιχειρήσεων αναμένει μείωση. Η δυσαρέσκεια αποτυπώνεται με σαφή τρόπο και στις εκτιμήσεις των επιχειρήσεων για το τρέχον επίπεδο εργασιών τους, όπου μετά από αρκετούς μήνες υπερτερούν αριθμητικά οι επιχειρήσεις που κρίνουν ότι οι εργασίες τους έχουν εξασθενήσει το τελευταίο τρίμηνο, παρά τη μικρή άνοδο που καταγράφεται στους μήνες εξασφαλισμένης δραστηριότητας (18,1 μήνες από 17 μήνες τον Οκτώβριο). Η χαμηλή ζήτηση έχει ως αποτέλεσμα οι προβλέψεις για τις τιμές στον κλάδο να διατηρούν την αρνητική τους τάση, αφού πληθαίνουν τον Νοέμβριο οι επιχειρήσεις που διατυπώνουν προσδοκίες μείωσης τιμών (41%) έναντι ενός μόλις 6% που αναμένει αυξήσεις στις τιμές. Σταθερά μόλις το 18% των επιχειρήσεων δηλώνει ότι δεν αντιμετωπίζει προσκόμματα στην παραγωγική του δραστηριότητα, ενώ όσοι αναφέρουν το αντίθετο, αποδίδουν τα αίτια στη γενική οικονομική κρίση, το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο, αλλά και την πίεση για μείωση των τιμών, ιδίως στην περίπτωση των Δημοσίων Έργων (37%), ενώ η ελλιπής χρηματοδότηση (22%) και η χαμηλή ζήτηση (21%) ακολουθούν.

Στους επιμέρους τομείς, η επιδείνωση του κλίματος προέρχεται από τις Ιδιωτικές Κατασκευές, καθώς στις Κατασκευές Δημοσίων Έργων παρατηρείται ελαφρά ανάκαμψη. Αναλυτικότερα:

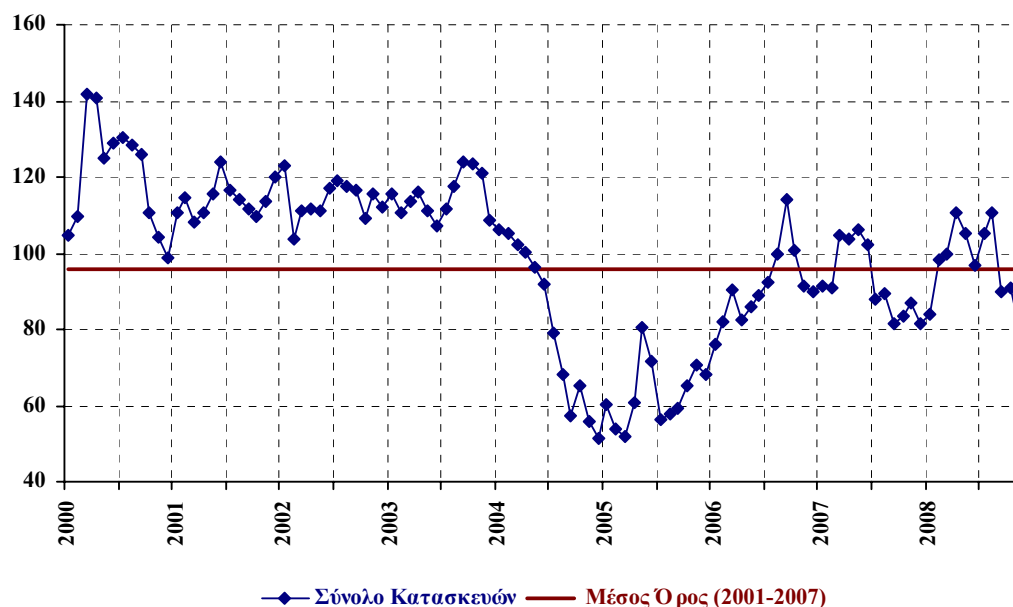
Πίνακας 3: Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Κατασκευές

		2001-2007			Μ.Ο έτους						
		Μ.Ο.	Max	Min	2003	2004	2005	2006	2007		
Κατασκευές (1996-2006=100)		95,9	123,8	51,4	115,0	81,5	63,0	91,1	92,5		
			Σεπτ-03	Δεκ-04							
2007											
I	Φ	M	A	M	I	I	A	Σ	O	N	Δ
91,4	90,7	104,9	103,7	106,2	102,1	87,7	89,4	81,5	83,7	86,9	81,5
2008											
I	Φ	M	A	M	I	I	A	Σ	O	N	Δ
84,2	98,1	99,7	110,5	105,4	97,0	105,2	110,5	90,0	90,9	78,7	

Σημείωση: Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών υπολογίζεται με βάση τις εκτιμήσεις για το πρόγραμμα των εργασιών και τις προβλέψεις για την απασχόληση.

Πηγή: IOBE

Διάγραμμα 3: Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Κατασκευές (1996-2006=100)

Πηγή: IOBE

Στις **Ιδιωτικές Κατασκευές** ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών διαμορφώνεται σε ιστορικά χαμηλά των τελευταίων 15 ετών, ως άμεση συνέπεια της τρέχουσας οικονομικής κρίσης, η οποία έχει επηρεάσει έντονα τη ζήτηση στον κατασκευαστικό τομέα, καθώς έχει περιορίσει την παροχή στεγαστικών δανείων των τραπεζών. Το κακό κλίμα πάντως αγγίζει κυρίως τις κατασκευές λοιπών ιδιωτικών κτιρίων και λιγότερο τις κατασκευές κατοικιών, ενδεικτικό της αναβολής σχεδίων επέκτασης ιδιωτικών επιχειρήσεων. Τόσο οι εκτιμήσεις του επιπέδου εργασιών των επιχειρήσεων, όσο και οι προβλέψεις για την εξέλιξη του βραχυπρόθεσμα καταγράφουν μεγάλη πτώση. Ανάλογη είναι και η εικόνα στις προβλέψεις της απασχόλησης, όπου πάνω από τις μισές επιχειρήσεις αναμένουν μείωση, ενώ λογική είναι και η τάση αποκλιμάκωσης των τιμών. Στο ίδιο πλαίσιο το ποσοστό των επιχειρήσεων που δεν συναντά σοβαρά εμπόδια στην παραγωγική του δραστηριότητα περιορίζεται τον Νοέμβριο

κατά 10 ποσοστιαίες μονάδες, σε 29%, με τους υπόλοιπους να προβάλλουν τη χαμηλή ζήτηση ως το βασικότερο εμπόδιο (42%) στη λειτουργία τους.

Αντίθετα με τη μείωση στις Ιδιωτικές Κατασκευές, οι **Κατασκευές Δημοσίων Έργων** φαίνεται να συνεχίζουν την πορεία διόρθωσης μετά την έντονη υποχώρηση του Σεπτεμβρίου, με το δείκτη να διαμορφώνεται στις 93 μονάδες από τις 90,6 μονάδες τον Οκτώβριο, επίδοση μάλιστα ανώτερη της αντίστοιχης περυσινής (84,9 μονάδες). Στη βελτίωση των προσδοκιών συμβάλλει η άμβλυνση των αρνητικών προβλέψεων για το πρόγραμμα εργασιών των επιχειρήσεων, με το σχετικό ισοζύγιο να διαμορφώνεται στο -22 (από -31 μονάδες τον Οκτώβριο). Παρόλα αυτά, η απαισιοδοξία από την τρέχουσα πορεία των εργασιών δεν φαίνεται να εξασθενεί τον Νοέμβριο, ενώ και οι αρνητικές προβλέψεις για την απασχόληση διευρύνονται ελαφρά, παρόλο που τρεις στις πέντε επιχειρήσεις αναμένουν σταθερότητα. Οι προβλέψεις μείωσης των τιμών παραμένουν έντονες, αν και ηπιότερες σε σχέση με τον Οκτώβριο, ενώ διευρύνονται οι μήνες εξασφαλισμένης δραστηριότητας (22,2 μήνες από 20,5 μήνες τον Οκτώβριο). Τέλος, από το σύνολο των επιχειρήσεων, μόλις το 12% δηλώνει ότι δεν συναντά εμπόδια στη διεξαγωγή της δραστηριότητάς του, ενώ όσοι διαφωνούν προτάσσουν τις μεγάλες εκπτώσεις στις τιμές των έργων (47%) και την ελλιπή χρηματοδότηση (28%) ως τα βασικότερα προσκόμματα στην παραγωγική τους λειτουργία.

3. ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ: Σε νέα πολύ χαμηλά επίπεδα οι επιχειρηματικές προσδοκίες

Η νέα πτώση ένδεκα μονάδων στις επιχειρηματικές προσδοκίες του **Λιανικού Εμπορίου** τον Νοεμβρίου φέρνει το δείκτη στις 77,1 μονάδες. Πρόκειται για νέο ιστορικό χαμηλό των τελευταίων 15 ετών, καθώς η αμέσως προηγούμενη χαμηλότερη τιμή είχε καταγραφεί τον Ιούλιο του 1995. Στην έντονη αυτή υποχώρηση των προσδοκιών, συμβάλλουν σχεδόν όλα τα στοιχεία δραστηριότητας των επιχειρήσεων. Οι εκτιμήσεις από τις τρέχουσες πωλήσεις είναι για πρώτη φορά το 2008 αρνητικές, ενώ αρνητικές είναι και οι προβλέψεις για τις πωλήσεις στο επόμενο διάστημα, με τα σχετικά ισοζύγια να διαμορφώνονται αντίστοιχα στις -13 και -5 μονάδες (από +4 και +12 αντίστοιχα τον Οκτώβριο). Οι εξελίξεις αυτές – σε συνδυασμό με τις αρνητικές εκτιμήσεις για την τρέχουσα πορεία των πωλήσεων - οδηγούν σε πολύ περιορισμένες παραγγελίες προς τους προμηθευτές, με το σχετικό ισοζύγιο να σημειώνει κατακόρυφη πτώση 23 μονάδων και να διαμορφώνεται στο -27. Από την άλλη πλευρά, η άνοδος του ποσοστού των επιχειρήσεων που εκτιμά ότι τα αποθέματά του είναι διογκωμένα για την εποχή είναι λιγότερο ανησυχητική (33% έναντι 28% τον Οκτώβριο), ενώ οι προβλέψεις για την απασχόληση στο επόμενο διάστημα εξασθενούν με τον Νοέμβριο, αλλά παραμένουν θετικές. Παρά τις δυσμενείς εξελίξεις, οι περισσότερες επιχειρήσεις δεν φαίνονται διατεθειμένες να προχωρήσουν σε μειώσεις τιμών, αφού οι προβλέψεις για την εξέλιξη τους παραμένουν στα επίπεδα του προηγούμενου μήνα. Όμως η τάση αυτή δεν είναι διαστρωματική σε όλους τους κλάδους και επηρεάζεται έντονα από την ανοδική τάση στα Πολυκαταστήματα.

Από τις επιμέρους εξελίξεις, σε όλους τους κλάδους, εκτός από τα Πολυκαταστήματα, καταγράφεται υποχώρηση των προσδοκιών, με τα Είδη Οικιακού Εξοπλισμού και τα Οχήματα και Ανταλλακτικά να πλήττονται εντονότερα. Αναλυτικότερα:

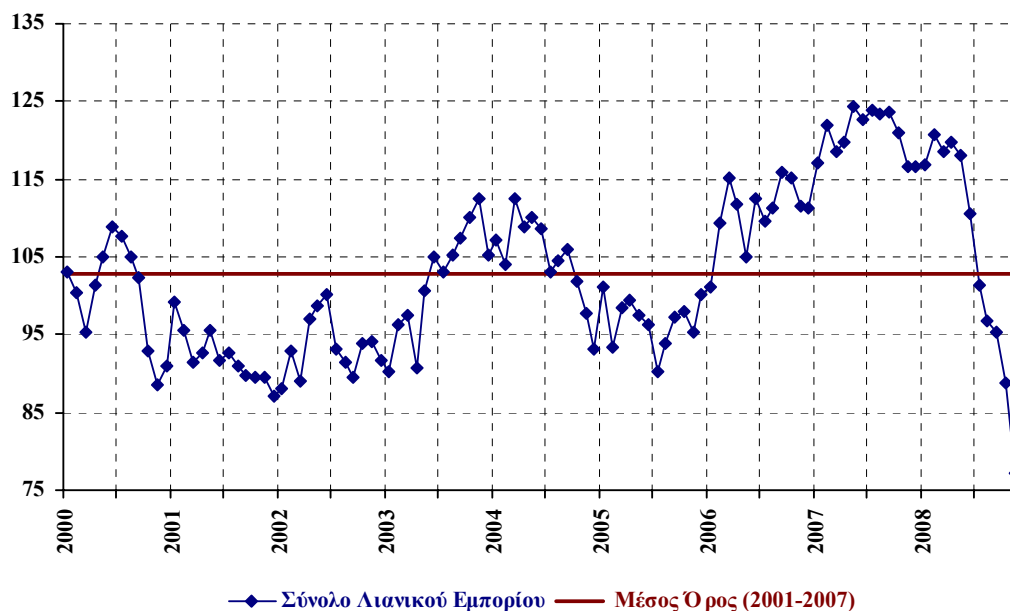
Πίνακας 4: Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο

		2001-2007			Μ.Ο έτους						
		Μ.Ο.	Max	Min	2003	2004	2005	2006	2007		
Λιανικό Εμπόριο (1996-2006=100)		102,9	124,3	77,1	102,0	104,8	96,8	110,8	120,8		
			<i>Μαι-07</i>	<i>Νοέμ-01</i>							
2007											
I	Φ	M	A	M	I	I	A	Σ	O	N	Δ
117,1	122,0	118,5	119,7	124,3	122,7	123,8	123,5	123,6	121,0	116,5	116,6
2008											
I	Φ	M	A	M	I	I	A	Σ	O	N	Δ
117,0	120,8	118,5	119,7	118,1	110,6	101,3	96,9	95,3	88,7	77,1	

Σημείωση: Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών υπολογίζεται με βάση τις εκτιμήσεις και προβλέψεις για τις πωλήσεις και το ύψος των αποθεμάτων.

Πηγή: IOBE

Διάγραμμα 4: Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο (1996-2006=100)

Πηγή: IOBE

Στα **Τρόφιμα – Ποτά – Καπνός**, ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών υποχωρεί ελαφρά και διαμορφώνεται στις 103,3 μονάδες από τις 105,3 μονάδες τον Οκτώβριο, επίδοση αρκετά κατώτερη της αντίστοιχης περυσινής (122,2 μονάδες). Με εξαίρεση τις προοπτικές των πωλήσεων το επόμενο διάστημα, όπου καταγράφεται μερική άνοδος στο ποσοστό των αισιόδοξων επιχειρήσεων (50% έναντι 48% τον Οκτώβριο), τα υπόλοιπα στοιχεία δραστηριότητας σημειώνουν πτώση, αν και συγκρατημένη: οι θετικές εκτιμήσεις για το τρέχον επίπεδο των πωλήσεων είναι ηπιότερες, με το σχετικό ισοζύγιο να διαμορφώνεται στις +26

μονάδες από τις +33 μονάδες τον Οκτώβριο, ενώ και το ύψος των αποθεμάτων κρίνεται διογκωμένο από ελαφρώς περισσότερες επιχειρήσεις, παρόλο που το σχετικό ισοζύγιο παραμένει αρνητικό, στο -3 (-6 τον περασμένο μήνα). Οι αναμενόμενες παραγγελίες προς προμηθευτές είναι και αυτές ηπιότερες, καθώς επηρεάζονται από την πορεία των πωλήσεων αυτής της περιόδου. Τέλος, οι προβλέψεις για την πορεία των τιμών παραμένουν ανοδικές, με πάνω από τις μισές επιχειρήσεις να αναμένουν αύξηση, παρά τη μειωμένη ζήτηση, ενώ σταθερά δυσοίωνες είναι οι προβλέψεις για την εξέλιξη της απασχόλησης.

Ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στα **Υφάσματα – Ένδυση – Υπόδηση**, καταγράφει υποχώρηση 8 περίπου μονάδων, στις 113,8 μονάδες, επίδοση αισθητά χαμηλότερη της αντίστοιχης περυσινής (133,7 μονάδες). Οι επιχειρήσεις του κλάδου εμφανίζονται περισσότερο δυσαρεστημένες από τις πωλήσεις αυτής της περιόδου, με το σχετικό ισοζύγιο να διαμορφώνεται στις +39 από +47 μονάδες τον περασμένο μήνα. Από την άλλη πλευρά, περιορίζεται το ποσοστό εκείνων που κρίνουν διογκωμένο το επίπεδο των αποθεμάτων τους. Οι μετριοπαθέστερες εκτιμήσεις για τις τρέχουσες πωλήσεις, επεκτείνονται και σε ηπιότερες προβλέψεις για την εξέλιξή τους στο επόμενο τρίμηνο, με αποτέλεσμα χαμηλότερο επίπεδο και παραγγελιών προς προμηθευτές. Παρόλα αυτά, συγκρατημένη αισιοδοξία επικρατεί στις προβλέψεις για την απασχόληση του κλάδου, ενώ και οι προβλέψεις για την πορεία των τιμών αποτυπώνουν έντονα τάση αποκλιμάκωσης.

Μετά την πρόσκαιρη ανάκαμψη του Οκτωβρίου, οι προσδοκίες στα **Είδη Οικιακού Έξοπλισμού** καταγράφουν τη χαμηλότερη επίδοση των τελευταίων έξι ετών, με το Δείκτη Επιχειρηματικών Προσδοκιών να περιορίζεται κατά 25 μονάδες τον Νοέμβριο και να διαμορφώνεται στις 76,7 μονάδες. Οι εκτιμήσεις από τις τρέχουσες πωλήσεις αλλά και οι προοπτικές για τη βραχυπρόθεσμη εξέλιξή τους, μαζί με το αναμενόμενο επίπεδο παραγγελιών καταγράφουν έντονη πτώση, με αποτέλεσμα τη μεγάλη διεύρυνση του ποσοστού των επιχειρήσεων που εκφράζει απαισιοδοξία. Οι εκτιμήσεις για το επίπεδο των αποθεμάτων ακολουθούν τις δυσμενείς προβλέψεις, με επτά στις δέκα επιχειρήσεις να το κρίνουν ωστόσο φυσιολογικό για την εποχή. Οι προοπτικές για την απασχόληση είναι επίσης δυσμενέστερες των προηγούμενων ετών, αφού το ποσοστό εκείνων που βλέπουν νέες προσλήψεις περιορίζεται στο 44% από 53% τον Οκτώβριο. Παρόλα αυτά, και σε αυτόν τον κλάδο οι προβλέψεις για τις τιμές διατηρούνται ανοδικές.

Νέα ιστορικά χαμηλά της τελευταίας 15ετίας σημειώνει τον Νοέμβριο ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στα **Οχήματα – Ανταλλακτικά**. Διαμορφώνεται στις 42,7 μονάδες από τις 62,3 τον προηγούμενο μήνα, εξέλιξη η οποία είναι αποτέλεσμα και της κρίσης στην αγορά δανεισμού, ενώ καταδεικνύει τη συνέχιση της έντονης κρίσης που πλήττει τον κλάδο τους τελευταίους μήνες, τόσο στην Ελλάδα, όσο και διεθνώς. Όλα τα επιμέρους στοιχεία δραστηριότητας επιδεινώνονται: οι επιχειρήσεις που εκτιμούν ότι πωλήσεις τους έχουν μειωθεί αποτελούν πλέον τη συντριπτική πλειονότητα του κλάδου (78%), ενώ πάνω από τις μισές εκτιμούν ότι τα αποθέματά τους είναι σε υψηλά επίπεδα για την εποχή. Οι προοπτικές των πωλήσεων είναι έντονα αρνητικές, με το σχετικό ισοζύγιο να διολισθαίνει στις -53 μονάδες (-28 τον Οκτώβριο), με αποτέλεσμα το 74% των επιχειρήσεων να αναμένει πτώση και στις

παραγγελίες προς τους προμηθευτές. Οι προβλέψεις για την απασχόληση βαίνουν ακόμη πιο απαισιόδοξες, αφού όσοι αναμένουν μείωση υπερτερούν όσων προβλέπουν άνοδο κατά 40 ποσοστιαίες μονάδες. Τέλος, διευρύνεται στο 20% το ποσοστό των επιχειρήσεων που κρίνει ότι οι τιμές θα μειωθούν.

Τα **Πολυκαταστήματα** είναι ο μόνος κλάδος του λιανικού εμπορίου που κινείται αντίθετα από το σύνολο. Έτσι ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών διαμορφώνεται στις 116,1 μονάδες από τις 114,4 μονάδες τον Οκτώβριο, επίδοση όμως που είναι σημαντικά υποδεέστερη της αντίστοιχης περυσινής (134,3 μονάδες). Από τα επιμέρους στοιχεία, οι εκτιμήσεις των επιχειρήσεων για το τρέχον επίπεδο πωλήσεων περιορίζονται κατά 4 μονάδες, γεγονός το οποίο επηρεάζει και τις προοπτικές τους βραχυπρόθεσμα, αλλά και το επίπεδο των παραγγελιών, όπου τρεις στις 10 επιχειρήσεις προβλέπουν άνοδο το επόμενο διάστημα (39% τον Οκτώβριο). Το επίπεδο των αποθεμάτων εκτιμάται σχεδόν καθολικά από τις επιχειρήσεις (97%) ως ικανοποιητικό, εξέλιξη η οποία αντισταθμίζει την ηπιότερη πορεία των πωλήσεων και των παραγγελιών και «στηρίζει» το δείκτη. Θετικότερες του Οκτωβρίου είναι και οι προβλέψεις για την απασχόληση του κλάδου, ενώ οι πληθωριστικές πιέσεις στις τιμές δεν φαίνεται να εξασθενούν τον Νοέμβριο. Αντίθετα μάλιστα, υπερδιπλασιάζεται το σχετικό ισοζύγιο όσων κρίνουν ότι αυτές θα αυξηθούν έναντι όσων πιστεύουν στην αποκλιμάκωσή τους, αποτέλεσμα που επηρεάζει και το σύνολο τελικά του Λιανικού Εμπορίου.

4. ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ: Σημαντική επιδείνωση κλίματος

Ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις **Υπηρεσίες** εξασθενεί σημαντικά τον Νοέμβριο και διαμορφώνεται στις 84,6 μονάδες από τις 92,2 μονάδες τον Οκτώβριο, επίδοση που κινείται κάτω και από τα επίπεδα του μακροχρόνιου μέσο όρου του (96,1 μονάδες). Από τα επιμέρους στοιχεία δραστηριότητας, εντονότερη είναι η υποχώρηση των εκτιμήσεων για την τρέχουσα κατάσταση των επιχειρήσεων, όπου το σχετικό ισοζύγιο περιορίζεται κατά 13 μονάδες και διαμορφώνεται στο +11 τον Νοέμβριο. Η αιτία εντοπίζεται στην πορεία της τρέχουσας ζήτησης, οι εκτιμήσεις για την οποία αποκλιμακώνονται έντονα, ενώ αρνητικές είναι οι προβλέψεις για τη βραχυπρόθεσμη εξέλιξή της, καθώς σχεδόν τρεις στις δέκα επιχειρήσεις αναμένουν υποχώρησή της το επόμενο διάστημα και οι μισές προβλέπουν σταθερότητα. Ως εκ τούτου, πλήττονται και οι προβλέψεις για την πορεία της απασχόλησης οι οποίες παραμένουν αρνητικές για δεύτερο διαδοχικό μήνα, με το σχετικό ισοζύγιο να διαμορφώνεται στο -7 από -2 τον Οκτώβριο. Από την άλλη πλευρά ενισχύονται οι προβλέψεις για αποκλιμάκωση των τιμών, σε μια προσπάθεια αντιστροφής της δυσμενούς πορείας της ζήτησης. Τέλος, στο ερώτημα για τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις στην δραστηριότητά τους, ένα χαμηλότερο ποσοστό (34% έναντι 42% τον Οκτώβριο) δηλώνει ικανοποιημένο από τη λειτουργία του, ενώ οι υπόλοιπες επισημαίνουν την ανεπάρκεια της ζήτησης (23%), τη δυσμενή οικονομική συγκυρία και τη γραφειοκρατία (20%) ως τα βασικότερα προσκόμματα στην ομαλή διεξαγωγή της επιχειρηματικής τους λειτουργίας.

Στους κυριότερους κλάδους των Υπηρεσιών οι εξελίξεις ήταν οι ακόλουθες:

Η καθοδική πορεία των επιχειρηματικών προσδοκιών στα **Ξενοδοχεία - Εστιατόρια** δεν ανακόπτεται τον Νοέμβριο, με το σχετικό δείκτη να περιορίζεται κατά 15 μονάδες, στις 75,3 μονάδες, επίδοση σημαντικά κατώτερη της αντίστοιχης περυσινής (97,1 μονάδες). Η υποχώρηση στα επιμέρους στοιχεία δραστηριότητας των επιχειρήσεων είναι καθολική και ιδιαίτερα έντονη στις εκτιμήσεις για την τρέχουσα κατάσταση, οι οποίες, μετά την ισχυρή άνοδο των προηγούμενων μηνών περιορίζεται τον Νοέμβριο κατά 23 μονάδες, με το σχετικό ισοζύγιο να διαμορφώνεται στις +7 μονάδες. Μη ικανοποιητική είναι και η τρέχουσα ζήτηση, με τις περισσότερες πλέον επιχειρήσεις να κρίνουν ότι αυτή έχει μειωθεί, εξέλιξη η οποία επιδρά καθοριστικά στην επιδείνωση των προσδοκιών για τη βραχυπρόθεσμη πορεία της ζήτησης στον κλάδο, αφού το 1/3 των επιχειρήσεων αναμένει υποχώρηση. Δυσμενείς είναι και οι προβλέψεις για την απασχόληση, με το 31% να βλέπει μείωση και μόλις το 4% να παραμένει αισιόδοξο και να προβλέπει άνοδο. Ωστόσο, οι ενισχυμένες προβλέψεις του Οκτωβρίου για αποκλιμάκωση των τιμών δεν συνεχίζονται τον Νοέμβριο, ενώ ακόμα λιγότερες είναι και οι επιχειρήσεις που αναφέρουν ότι η δραστηριότητά τους διεξάγεται απρόσκοπτα (17% από 21% τον Οκτώβριο): πάνω από τις μισές επισημαίνουν σταθερά την ανεπαρκή ζήτηση ως το βασικότερο πρόσκομμα στη λειτουργία τους.

Αντίθετα με το σύνολο του τομέα κινείται ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στα **Τουριστικά Πρακτορεία**, ο οποίος ανακόπτει την καθοδική τροχιά των προηγούμενων μηνών και ανακάμπτει τον Νοέμβριο κατά 13 σχεδόν μονάδες, στις 75,4, πιθανόν ως αποτέλεσμα της σχετικής κινητικότητας για τα χριστουγεννιάτικα πακέτα διακοπών. Από την άλλη πλευρά όμως η επίδοση αυτή υπολείπεται της αντίστοιχης περυσινής (91,2 μονάδες), ενδεικτικό της πολύ ηπιότερης πορείας της ζήτησης φέτος. Η θετική εξέλιξη χαρακτηρίζει όλα τα στοιχεία δραστηριότητας του κλάδου, με εντονότερη τη βελτίωση στις εκτιμήσεις για την τρέχουσα κατάσταση της επιχείρησης, όπου το σχετικό ισοζύγιο παραμένει αρνητικό στο -5, έχοντας όμως περιοριστεί κατά 23 μονάδες σε σχέση με τον Οκτώβριο. Σχετικά ευοίωνες είναι και οι εξελίξεις στη ζήτηση του κλάδου, αφού τόσο οι εκτιμήσεις για την τρέχουσα ζήτηση, όσο και οι προβλέψεις για την εξέλιξή της στο επόμενο διάστημα καταγράφουν βελτίωση. Οι ευνοϊκότερες αυτές προβλέψεις επηρεάζουν και την απασχόληση, παρόλο που ακόμα αυτές είναι αρνητικές, καθώς το 1/3 των επιχειρήσεων εξακολουθεί να βλέπει μείωση (52% το αντίστοιχο ποσοστό του Οκτωβρίου). Σε επίπεδο τιμών, επικρατούν και στον κλάδο αυτό προσδοκίες μείωσης τιμών. Σε κάθε πάντως περίπτωση, μόλις μία στις δέκα επιχειρήσεις δηλώνει ότι η δραστηριότητά της δεν συναντά προσκόμματα, με το 46% να επισημαίνει την ανεπάρκεια ζήτησης ως κύριο ανασταλτικό παράγοντα διεξαγωγής της επιχειρηματικής τους λειτουργίας, ενώ ένα 21% να δηλώνει ως σημαντικότερο πρόσκομμα την ανεπάρκεια κεφαλαίων κίνησης και ένα 15% αποδίδει τη δυσλειτουργία της σε θεσμικές ανεπάρκειες.

Η επιδείνωση του κλίματος συνεχίζεται στις **Διάφορες Επιχειρηματικές Δραστηριότητες**, με το Δείκτη Επιχειρηματικών Προσδοκιών να σημειώνει τη χαμηλότερη επίδοση της τελευταίας εξαετίας και να διαμορφώνεται στις 71,8 μονάδες (86,3 μονάδες τον Οκτώβριο). Όπως συμβαίνει και σε άλλους κλάδους των Υπηρεσιών, η πτώση του δείκτη οφείλεται στην καθολική υποχώρηση όλων των στοιχείων δραστηριότητας: οι εκτιμήσεις των επιχειρήσεων για την τρέχουσα κατάστασή τους είναι αρνητικές για πρώτη φορά εντός του έτους, ενώ την ίδια

καθοδική πορεία ακολουθούν και οι εκτιμήσεις για τη ζήτηση την περίοδο αυτή, όπου μόνο μία στις τέσσερις επιχειρήσεις κρίνουν ότι αυτή έχει αυξηθεί. Πτωτικές είναι όμως και οι προβλέψεις για την εξέλιξη της ζήτησης στο επόμενο διάστημα, με το σχετικό ισοζύγιο να χαρακτηρίζεται από οξεία υποχώρηση, κατά 20 ποσοστιαίες μονάδες (στο -32). Οι αρνητικές προβλέψεις για την απασχόληση ενισχύονται τον Νοέμβριο, ενώ ελπίδα για την τόνωση της ζήτησης συνιστά η μείωση τιμών η οποία αποτυπώνεται στις αντίστοιχες προβλέψεις για την πορεία τους στο επόμενο διάστημα. Η δυσαρέσκεια χαρακτηρίζει εξάλλου και τις εκτιμήσεις των επιχειρήσεων σχετικά με τα προσκόμματα που αντιμετωπίζουν στην επιχειρηματική τους λειτουργία, αφού μόλις μία στις πέντε επιχειρήσεις δηλώνει ότι αυτή διεξάγεται απρόσκοπτα. Η ανεπάρκεια εργατικού δυναμικού (15%), κεφαλαίων κίνησης (17%), ζήτησης (17%), αλλά και η δυσμενής συγκυρία (25%) επισημαίνονται ως τα κύρια εμπόδια στην ομαλή λειτουργία τους.

Πίνακας 5: Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες

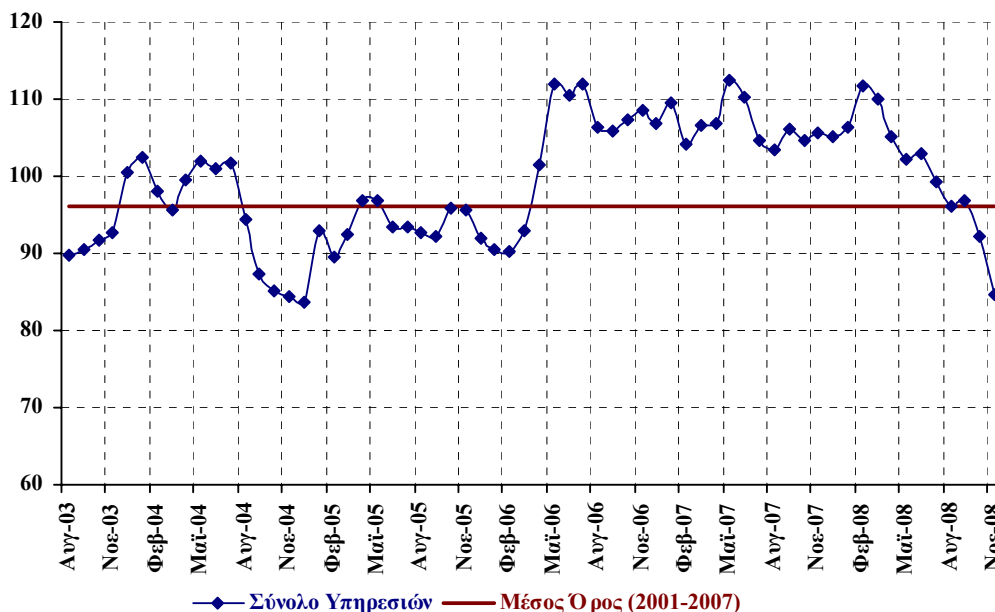
		2001-2007			Μ.Ο έτους						
		Μ.Ο.	Max	Min	2003	2004	2005	2006	2007		
Υπηρεσίες (1998-2006=100)		96,1	122,5	69,8	85,5	94,6	93,6	103,7	106,6		
			3 ^ο τριμ 01	Απριλ-03							
2007											
I	Φ	M	A	M	I	I	A	Σ	O	N	Δ
109,5	104,2	106,5	106,9	112,4	110,3	104,6	103,5	106,2	104,7	105,6	105,1
2008											
I	Φ	M	A	M	I	I	A	Σ	O	N	Δ
106,4	111,8	110,0	105,2	102,2	103,0	99,4	96,2	96,7	92,2	84,6	

Σημειώσεις: Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών υπολογίζεται με βάση την κατάσταση της επιχείρησης, καθώς και τις εκτιμήσεις και τις προβλέψεις για την πορεία της ζήτησης.

Πηγή: IOBE

Την τάση του συνόλου των Υπηρεσιών ακολουθούν και οι προσδοκίες στους **Ενδιάμεσους Χρηματοπιστωτικούς Οργανισμούς** (εκτός Τραπεζών), με το Δείκτη Επιχειρηματικών Προσδοκιών να διαμορφώνεται στη χαμηλότερη τιμή της τελευταίας εξαετίας, στις 72 μονάδες (83 μονάδες τον Οκτώβριο). Όπως και στους υπόλοιπους κλάδους που καταγράφουν πτωτική τάση, έτσι και εδώ, όλα τα επιμέρους στοιχεία δραστηριότητας αποκλιμακώνονται. Πιο συγκεκριμένα, το ισοζύγιο των εκτιμήσεων για την κατάσταση των επιχειρήσεων το τελευταίο τρίμηνο περιορίζεται στο μισό. Τάση εξασθένησης επιδεικνύουν και οι εκτιμήσεις για την τρέχουσα ζήτηση, ενώ και οι προβλέψεις για την εξέλιξη της στο επόμενο τρίμηνο είναι ακόμη πιο δυσοίωνες σε σχέση με τον Οκτώβριο. Οι δυσμενέστερες αυτές προβλέψεις πλήττουν και την απασχόληση, όπου μόλις το 3% των επιχειρήσεων προβλέπει άνοδο, ενώ το 32% αναμένει μείωση το επόμενο διάστημα. Το κακό κλίμα αποτυπώνεται στο ποσοστό των επιχειρήσεων που δηλώνει ικανοποιημένο από την ομαλή διεξαγωγή της επιχειρηματικής του λειτουργίας, αφού αυτό περιορίζεται στο 38% (από 57% στη μέτρηση Οκτωβρίου). Η ανεπάρκεια ζήτησης, αναφέρεται από το 30% ως το βασικότερο πρόσκομμα στη λειτουργία τους, ενώ ως εξίσου σημαντικό εμπόδιο κρίνεται το ισχύον θεσμικό πλαίσιο και η γραφειοκρατία (24%).

Διάγραμμα 5: Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες (1998-2006=100)

Πηγή: IOBE

Γ. ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΩΝ: ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2008

Σταθεροποιείται σε χαμηλά επίπεδα η καταναλωτική εμπιστοσύνη

Ο **Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης** τον Νοέμβριο κινείται ελαφρώς ανοδικά στην Ελλάδα και διαμορφώνεται στις -55 (από -57 μονάδες τον Οκτώβριο). Η τιμή αυτή είναι εξαιρετικά χαμηλά τόσο σε σύγκριση με το μακροχρόνιο μέσο όρο όσο και με το μέσο όρο σε ΕΕ και Ευρωζώνης. Σημειώνεται ωστόσο ότι ο δείκτης παρά την κρίση δεν μειώνεται σε σχέση με τον προηγούμενο μήνα. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι εκτιμήσεις των καταναλωτών για τα οικονομικά τους κατάσταση, την κατάσταση της χώρας και την αποταμίευση δεν επιδεινώνονται. Οι καταναλωτές φαίνεται ότι έχουν αντιδράσει στην κρίση και τα ποσοστά αυτών που διατυπώνουν απαισιόδοξες προβλέψεις διατηρούνται περίπου σταθερά. Αντίθετα τον μήνα αυτό η κρίση φαίνεται να τροφοδοτεί αυξημένο φόβο για άνοδο της ανεργίας. Το ίδιο φαινόμενο σημειώνεται και στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, με αποτέλεσμα στις περισσότερες η καταναλωτική εμπιστοσύνη να υποχωρεί τον Νοέμβριο. Εκτός της Ελλάδας, σταθεροποίηση του δείκτη σημειώνεται σε Τσεχία, Γαλλία, Δανία και Σουηδία, όμως και τον Νοέμβριο σε όλες ανεξαιρέτως τις χώρες υπερτερούν οι απαισιόδοξοι έναντι των αισιόδοξων καταναλωτών. Αναλυτικότερα για την Ελλάδα:

■ **Σταθερά δυσμενείς οι προβλέψεις των καταναλωτών για την οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού τους**

Οι προβλέψεις των Ελλήνων για την οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού τους τους προσεχείς 12 μήνες βελτιώνονται οριακά τον Νοέμβριο σε σχέση με τον Οκτώβριο. Παρόλα αυτά, παραμένουν οι πιο απαισιόδοξοι της Ευρώπης, ενώ ακολουθούν η Μάλτα και η Ουγγαρία. Το ποσοστό εκείνων που προβλέπουν επιδείνωση ή σημαντική επιδείνωση της οικονομικής τους κατάστασης περιορίζεται στο 62,7% (64% τον Οκτώβριο), ενώ το 6% αναμένει βελτίωση ή σημαντική βελτίωση.

■ **Οριακή άμβλυση των προβλέψεων για την οικονομική κατάσταση της χώρας**

Οι προβλέψεις των καταναλωτών για την οικονομική κατάσταση της χώρας τους το προσεχές 12-μηνο κινούνται ανοδικά, κατά 3 μονάδες, τον Νοέμβριο, με το 74% των Ελλήνων καταναλωτών (77% τον Οκτώβριο) να είναι πάντως λιγότερο ή περισσότερο απαισιόδοξο. Ωστόσο, και αυτόν τον μήνα, η Ελλάδα πρωτοπορεί και στον τομέα αυτό, παρά το γεγονός ότι χώρες όπως η Ισπανία, η Λιθουανία, η Πορτογαλία και η Ουγγαρία βρίσκονται επίσης ανάμεσα στις πιο απαισιόδοξες.

■ **Ενισχύεται ελαφρά η πρόθεση για αποταμίευση**

Τον Νοέμβριο σημειώνεται ενίσχυση της πρόθεσης για αποταμίευση τους προσεχείς 12 μήνες, από τις -57 στις -55 μονάδες, με το 20% να δηλώνει ότι είναι πιθανόν να αποταμιεύσει εντός του επόμενου έτους. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, οι Ούγγροι, οι Βούλγαροι και οι Πορτογάλοι καταναλωτές εμφανίζονται στο συγκεκριμένο τομέα περισσότερο απαισιόδοξοι σε σχέση με τους Έλληνες, ενώ τη μεγαλύτερη ροπή προς αποταμίευση εμφανίζουν οι Φινλανδοί.

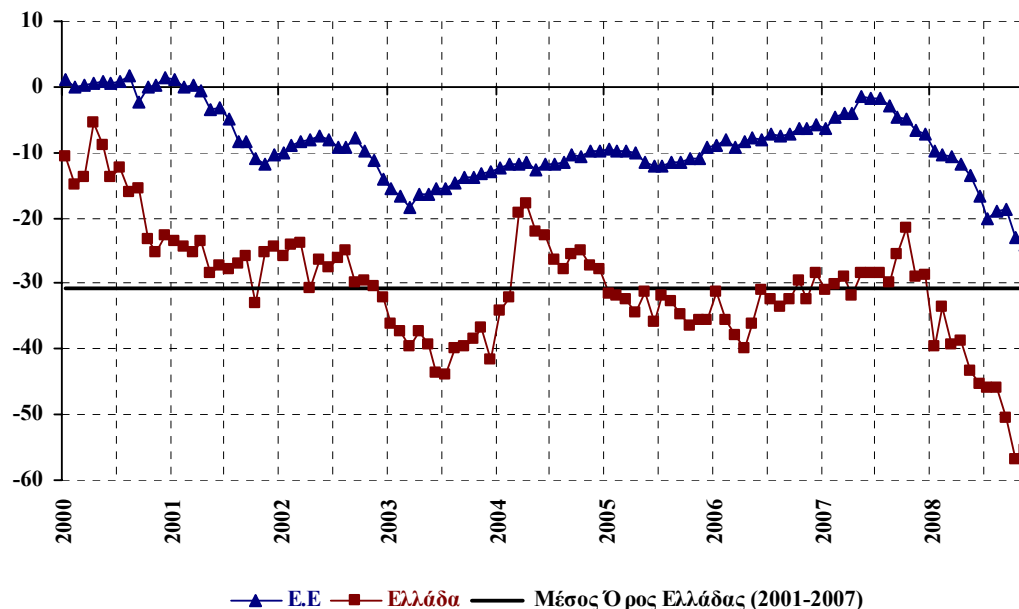
■ **Οι προβλέψεις των καταναλωτών για την ανεργία επιδεινώνονται οριακά**

Αντίθετα με τους υπόλοιπους δείκτες, οι προβλέψεις των Ελλήνων καταναλωτών για την εξέλιξη της ανεργίας τους προσεχείς 12 μήνες, επιδεινώνονται κατά 2 μονάδες τον Νοέμβριο, στις +60. Από τις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ, καμία δεν αναμένει υποχώρηση της ανεργίας, ενώ δυσμενέστερες προβλέψεις από εκείνες των Ελλήνων καταναλωτών καταγράφονται σε Λιθουανία, Ισπανία, Ουγγαρία, Πορτογαλία και Ηνωμένο Βασίλειο.

■ **Εξασθένιση των πληθωριστικών προσδοκιών**

Συνέχεια στις αποπληθωριστικές προσδοκίες των καταναλωτών δίνεται τον Νοέμβριο καθώς ο σχετικός δείκτης για την εξέλιξη των τιμών τους προσεχείς 12 μήνες βελτιώνεται κατά 3 μονάδες, στις +41 μονάδες. Η τάση αυτή συγκλίνει με τα αποτελέσματα του Νοεμβρίου σε όλη την Ευρώπη, εκτός λίγων εξαιρέσεων όπως η Βουλγαρία, η Λιθουανία, η Μάλτα, η Ρουμανία και η Σλοβακία, ενώ στη Δανία υπερτερούν οι καταναλωτές οι οποίοι προβλέπουν μείωση των τιμών.

Διάγραμμα 7: Δείκτης Εμπιστοσύνης Καταναλωτών (εποχικά εξομαλυμένα στοιχεία)

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, DG Ecfín

Πίνακας 6: Δείκτης Εμπιστοσύνης Καταναλωτών (εποχικά εξομαλυμένα στοιχεία)

	2000-2008			Μ.Ο έτους								
	Μ.Ο.	Max	Min	2003	2004	2005	2006	2007				
ΕΕ-27	-9	2 Αυγ-00	-24 Νοε-08	-15	-11	-11	-8	-4				
Ευρωζώνη	-10	2 Απρ-00	-25 Νοε-08	-18	-14	-14	-9	-5				
Ελλάδα	-30	-6 Απρ-00	-57 Οκτ-08	-39	-26	-34	-33	-28				
2007												
	I	Φ	M	A	M	I	I	A	Σ	O	N	Δ
ΕΕ-27	-6	-5	-4	-4	-2	-2	-2	-3	-5	-5	-7	-7
Ευρωζώνη	-7	-5	-5	-4	-2	-2	-2	-4	-6	-6	-8	-9
Ελλάδα	-31	-30	-29	-32	-28	-28	-29	-30	-26	-22	-29	-29
2008												
	I	Φ	M	A	M	I	I	A	Σ	O	N	Δ
ΕΕ-27	-10	-11	-11	-12	-14	-17	-20	-19	-19	-23	-24	
Ευρωζώνη	-12	-12	-12	-12	-15	-17	-20	-19	-19	-24	-25	
Ελλάδα	-40	-34	-39	-39	-44	-45	-46	-46	-50	-57	-55	

Σημείωση: ο Δείκτης Εμπιστοσύνης Καταναλωτών υπολογίζεται με βάση τις προβλέψεις τους για τη γενικότερη οικονομική κατάσταση της χώρας, την οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού τους, την πρόθεση αποταμίευσης και την πρόβλεψη για την ανεργία. Οι προβλέψεις κινούνται στο διάστημα +100 (όλοι οι καταναλωτές προβλέπουν αύξηση) έως -100 (όλοι προβλέπουν μείωση) και εμφανίζονται ως διαφορές των θετικών-αρνητικών απαντήσεων. Αρνητική διαφορά σημαίνει ότι το ποσοστό αυτών που προβλέπουν μείωση του συγκεκριμένου μεγέθους είναι υψηλότερο του ποσοστού εκείνων που προσδοκούν αύξηση και αντίστροφα.

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, DG Ecfín

■ Οριακή αποδυνάμωση της πρόθεσης για μείζονες αγορές

Οι προθέσεις των καταναλωτών για σημαντικές αγορές τους προσεχείς 12 μήνες (επίπλων, ηλεκτρικών/ηλεκτρονικών συσκευών, κ.λπ.) είναι κατά μία μονάδα ηπιότερες, στις -35 μονάδες, με το 13% να δηλώνει πως προτίθεται να προβεί σε μείζονες αγορές προσεχώς και το 62% να αναφέρει το αντίθετο. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο παρατηρείται σταθερότητα, τόσο στην ΕΕ, όσο και την Ευρωζώνη.

Διάγραμμα 6: Διάρθρωση ποσοστών Ελλήνων καταναλωτών σε συγκεκριμένους τομείς

